

A SZELLEMI MUNKÁSSÁG SZERVEZÉSE.

Miként a gazdasági és a politikai élet terén mindinkább érvényesül a több nemzetre, sőt az egész kulturvilágra kiható szervezetek irányító és termelő munkája, úgy kívánatosnak látszik a szellemi élet terén is ily központi szervet, esetleg szervezetet létrehozni, melyek a tudományos kutatás egységes irányítását s ezzel kapcsolatban az ily munka végzésénél szükséges energia-mennyiség redukálását idéznék elő. Az egyes tudományágak egy vagy több évi időközökben ismétlődő világkongresszusai, az egyes tudományszakok képviselőinek alakulóban lévő nemzetközi szövetségei már e gondolat részleges megvalósítására törekzenek. A szellemi munka egyetemes szervezése és egyben megkönnyítése azonban messze meghaladja e kongresszusok, szövetségek, speciális kereteit. Épen azért szükségét látta Wilhelm OSTWALD, a nagy német kémikus, hogy egy külön intézetet léptessen életbe *Die Brücke* címen, mely minden fajú és rendű tudományos munka megkönnyítését célozza.

A *Brücke* 1911. június 15-én alakult meg Münchenben s a szellemi munka szervezése érdekében a következőket iparkodik megvalósítani: *a)* automatikus úton: egységes érintkező módszerek bevezetésével; ilyenek az egységes formátumok és jelzetek (a tizedes szakrendszer bruxellesi változata) s egyéb közös munkamethodusok; *b)* szervezeti úton: azon szigetek áthidalásával, amelyek ma még azok az egyesületek, intézetek, múzeumok, könyvtárak, cégek és magánosok, akik a kulturát és közművelődést szolgálják, még mindig egymagukban állanak.

E cél megvalósítása érdekében a *Brücke* a következő eszközökkel törekszik: *a)* összeállítja az élő szellemi munkások egyetemes címjegyzékét; *b)* megalapítja kéziratban a bőven illusztrált,

egyetemes és kimerítő világ-lexikont, melynek részei az egyetemes szótár, a múzeumok egyesített katalogusa stb.; c) létesít egy múzeumot, mely szemlélteti mindazokat a törekvéseket és intézményeket, melyek az emberi tevékenység bármely terén a munka megkönnyítése és rendszeressége érdekében léptek életbe. A *Brücke* belső kapcsolatban fog állani a bruxellesi Office central des Institutions internationales és az Institut internationale de bibliographie című intézetekkel.

A *Brücke* tagjai lehetnek tiszteletiek, alapítók, rendesek és kinevezettek. A tiszteleti tagokat a nagytanács választja meg. Az alapító tagok, amelyek sorában intézetek is helyet foglalhatnak, egyszersmindenkorra pénzben vagy természetben 1000 M-kát fizetnek be az egyesület céljaira. A rendes tagok vagy egyszersmindenkorra fizetnek be 100 márkát, vagy évi 6 M tagdíjat fizetnek. Jogi személyek az évi tagdíjat egyszersmindenkorra 200—900 M befizetésével válthatják meg. A kinevezett, önkéntes tagok nem fizetnek tagdíjat, de ingyen dolgoznak a *Brücke* céljai érdekében.

A tagok bármikor beléphetnek az egyesületbe s a tagdíjat csupán a még hátralévő évnegyedekre fizetik. A kilépés a naptári év végével történhetik.

A tagok a gyűjteményeket, amennyiben azok hozzáférhetőek, ingyen tekinthetik meg; az előadásokat ingyen látogathatják, az évkönyvet s esetleges fölvilágosításokat díjtalanul kapják meg s a *Brücke* kiadványait kedvezményes áron szerezhetik be.

A *Brücke* ügyeit a korlátlan számú tagból álló nagytanács, a legalább 50, de 100-nál nem több, tagból álló kistanács s a három tagú előjáróság intézi. A *Brücke* törzsvagyonát a kezelőtanács és a héttagú alapítványi előjáróság fogja kezelni.

Az intézet nyilvános működése csak azután fog megkezdődni, ha vagyona legalább egy millió márkát tesz ki. Ha az összeg 1914. június 1-éig nincs jegyezve, az addigi aláírók fölmentetnek kötelezettségeik alól. Eddigelé egyetlen nagyobb szabású adomány érkezett e célra: Wilhelm OSTWALDÉ, aki már régebben fölvetette az eszmét, hogy a NOBEL-díjak nyertesei csupán a díj járadékát

tartsák meg maguknak, de a tőkét kössék le valamely hasznos közcélra, s aki tanácsát tettel is támogatta s a ráeső NOBEL-díjból 100.000 márkát a *Brücke* céljaira fordított. Vajjon sokan fogják-e követni OSTWALD példáját, legalább is kérdéses, mert kevés «praktikus idealista» van az OSTWALD-féle fajtából, aki ne csak hirdetné, de hinné is Utópia eljöveteletét.

A *Brücke* tervei u. i. erősen utopisztikusak. Egyik kedvenc eszméje az intézőknek a könyvalak megreformálása. Ez az eszme annyira jellemző az egész mozgalomra, hogy megérdemli a bővebb ismertetést. Az egyöntetű nyomtatvány-formátumok ügyének OSTWALD egyik legbuzgóbb szószólója. *Weltformate für Drucksachen* című 1911-ben megjelent elmefuttatását a *Brücke* mai napig 17.000 példányban osztotta szét s fejtegetéseit annyira magáévá tette, hogy kiadványai is e világformák egyikét, a IX. számú, ú. n. *Werkformat*-ot (16 × 22⁶ cm.) öltötték magukra.

OSTWALD a pénz- és értékegység sikerén fölbuzdulva sürgeti a nyomtatványok egységes méreteinek a megteremtését. Ha valamennyi nyomtatvány egyforma, vagy legalább egymással rendszeres kapcsolatban álló formátumban jelennék meg, ez nemcsak a fogyasztókra volna előnyös, akik az elhelyezésnél a mai viszonyok közt elkerülhetetlen helypazarlástól szabadulnának meg, hanem a kiadókra és könyvkereskedőkre nézve is. Az egységes formátumok előnyei: az előállítás és elraktározás megkönnyítése, egyszerűsítése s ebből kifolyólag az árak csökkenése.

Az egységes formátumok megállapítása akkor fog sikerrel járni, ha abban a lehető legkevesebb önkény nyilatkozik meg. Az összes nyomtatványokhoz egyetlen formátumot választani képzelenség; rendeltetésük hol kisebb, hol nagyobb formátumot kíván. A fő az, hogy a formátumok egymásközt oly viszonyban álljanak, mely lehetővé teszi, hogy egyszerű fácolás, vagyis a felszinterület felezése útján az egyik rétnagyságból a másikat előállíthassuk. Ez alapkövetelményt a papiros természete is magyarázza, mivel csakis ily módon használhatjuk ki, minden veszteség nélkül, a nagy papíriveket e kisebb formátumú nyomtatványoknál. OSTWALD méltán mutat rá a formátumok régi elnevezéseire: in

folio, quarto, ocatvo stb., melyek ez alapelv betartására utalnak. De ez egymagában még nem elég; igazán szervesen e formátumok csak úgy kapcsolódnak egymásba, ha geometriailag hasonlítanak egymáshoz, vagyis ha a könyvlap négyszögének általános jelleme mindig ugyanaz, tekintet nélkül a méretekre. Ezt az $1:\sqrt{2}$ matematikai formula fejezi ki s körülbelül a 7:10 aránynak felel meg. E formula szerint állapítható meg a következő tizenhat világformátum:¹

Szám	Centiméter	Rendeltetés
I.	1×1.41	Bélyegek, címkék, belépőjegyek, könyvjelzők stb. számára alkalmas formátumok.
II.	1.41×2	
III.	2×2.83	
IV.	2.83×4	
V.	4×5.66	
VI.	5.66×8	
VII.	8×11.3	
VIII.	11.3×16	Zsebalak } minden képzelt Kézikönyvalak } hető célra.
IX.	16×22.6	
X.	22.6×32	Térképek, műlapok, kisebb falragaszok, hirdapok formátumai.
XI.	32×45.3	
XII.	45.3×64	Falitérképek, falragaszok, menetrendek stb. formátumai.
XIII.	64×90.5	
XIV.	90.5×128	
XV.	128×181	
XVI.	181×256	

Maga OSTWALD itt is jó példával jár elől, összes műveit e világformátumok valamelyikében készíteti. Tudományos könyvekhez, ha képes táblák nem kellene hozzá, a IX. formátumot ajánlja. A kémikus társulatok szövetsége szintén OSTWALD példája mellett foglalt állást s 1912. áprilisában kimondotta, hogy a kötelekébe tartozó egyesületek lehetőleg mielőbb tartoznak rátérni a világformátumokra.²

¹ Azóta még két 16—16 darabból álló formátumsorozatot állapított meg OSTWALD, mert kénytelen volt belátni, hogy ez az első 16-féleség az összes szükségleteket ki nem elégítheti.

² A szaklapok egységes formátumának egyik különös előnye OSTWALD

E szórványos kísérletek¹ persze még igen távol állanak attól, hogy a világformátumok akár csak annyira is elterjedjenek, mint a méterrendszer s erősen kételkedünk benne, hogy valaha is elterjednek, ha csak törvény erejével kötelezővé nem teszik. A kiadók s a szerzők pusztá belátására bízni a dolgot, mint OSTWALD teszi, annyi, mint *ad calendae graecas* kitolni az egyöntetűség megvalósítását.

Épen ezért alig egyéb pusztá fantasztikumnál K. W. BÜHRER cikke, melyet *Raumnot und Weltformat* címen adott ki a *Brücke*. Ez arról a nagy helykiméletről mond el valóságos csodaregét, amely az új formátumnak általános elterjedésével fog beállani. Az uniformizálással ez a jó ember annyira megy, hogy nemcsak a formátumot, hanem a lapszámot is szigorúan meghatározza s kerek 100 lapra szab egy-egy kötetet. Így persze eléri azt, hogy egy 69,30 m³ köbtartalmú teremben 2,90 m² padlóterület lefoglalásával 60.000 «kötet» helyezhető el s még így is föl kell tételeznie, hogy a «kötetek» nem a mai módon egymás mellé állítva, hanem fiókokba elraktározva fognak szorongani. Többi számításai ép oly komolyak. Különösen mulatságos és jellemző az, amit a tudósok magánkönyvtáráról mond: «Die Einbände werden nach der allgemeinen Einführung des Monographieprinzips in weitaus den meisten Fällen durch einen steifen Papierumschlag ersetzt werden können. Eine Nummer aus der Reklam'schen Universal-Bibliothek kostet nun ungebunden 20, gebunden 60 Pfennige. Wenn wir die Differenz von 40 Pfennigen, das sind die Kosten für den Einband, in Rechnung stellen, so würde der Gelehrte bei rund 200.000 Bändchen von 100 Seiten 80.000 Mk. sparen. Angenommen, dass sich für häufig benützte Bücher wie z. B. Nachschlagewerke dennoch Einbände als nötig erweisen und man dafür einen Posten von 20.000 Mk. einsetzt, ver-

szerint abban áll, hogy az egy kérdésre vonatkozó, de más és más lapokból való különlenyomatok együvé köttethetők, illetve egy-egy dobozban együtt tarthatók.

¹ Nálunk a nemrég megindult *Könyvtári Szemle* fogadta el a *Brücke* formátumát és jelzéseit.

bleibt immer noch ein Rest von 60.000 Mk.»¹ Az új intézmény vezetői valóban nem tesznek jó szolgálatot ügyüknek az éféle számításokkal és kijelentésekkel, melyek helytelensége annyira szembeszökő, hogy cáfolására kár a papirost pazarolni.

A *Brücke* azonban az egységes méreteket nemcsak a papirosra s a könyvekre, hanem a gazdasági és mindennapi élet egyéb nyilvánulásainál figyelembe jövő anyagokra, pl. szövetekre, mintákra, dobozokra is ki akarja terjeszteni.

Hogy az ekként előálló egyformaságban a tájékozódás lehető legyen, szükséges a szakszerű regisztrálás kötelezővé tétele. A regisztráláshoz a DEWEY-féle tizedesrendszer bruxellesi átdolgozását fogadta el a *Brücke* s a maga kiadványai mindegyikén annak összes rubrikáit feltünteti. Természetesen ennek az eljárásnak az egyöntetőség érdekében szintén minden kiadványra nézve kötelező erővel kellene bírnia.

A regisztrálás a következő pontokra terjed ki:

- a) Tárgy: A tizedesrendszer megfelelő rubrikája.
- b) « A « később létesítendő új alosztálya.
- c) } Vonatkozása egyéb tárgyakhoz.
- d) }
- e) }
- f) Hely, amelyre a mű vonatkozik.
- g) Idő, a melyre a mű vonatkozik.
- h) Rétnagyság.
- i) A mű nyelve.
- j) Rendszer.
- k) A művész neve, a műalkotás éve.
- l) Magánrendszám. A nyomtatvány nagysága.
- m) Szerző neve.
- n) Kiadó neve, vagy a nyomtatvány forrása.
- o) Nyomdász neve.
- p) A nyomtatvány ára.
- q) A kiadás helye.

¹ 24. l.

- r) A nyomtatás helye.
s) A kiadás kelte, esetleg évfolyam vagy kötet, füzet és lapszám.

Mind a 19 rubrikát nem okvetlenül szükséges minden esetben kitölteni; privát gyűjteményeknél az illető magánember a sorrendet is önként határozhatja meg s így BÜHRER és SAAGER szerint¹ e keretek közt minden követelmény kielégíthető.

Lássunk egy példát. CSÜRÖS FERENC: A debreczeni városi nyomda története című művének regisztrálása pl. a következőkép festene:

a) 655·1	b) —	c) : 894 . 511 .	d) 9(439 . 1)	e) —
f) (439·1)	g) «16 : 20»	h) (02)	i) = 94 . 511	j) Története
k)		l) 17,8 × 25,1	m) Csürös Ferenc	
n) Debreczen városa		o) Városi ny.	p) Ára ? korona	
q) Debreczen	r) Debreczen	s) 1912.		

Még csak azt jegyezzük meg, hogy a mozgékony társaság eddig az itt bővebben ismertetett kérdéseken kívül a reklámozásra, a szálloda-hirdetésekre s a kis grafikai termékek gyűjtésének reformálására vonatkozólag dolgozott ki tervezeteket, melyek közös ismérve az uniformizálás és a sematizálás. Ez különösen ott hat bántóan, ahol a gyűjtő szenvedély irányítására törekszik, amelynek épen a szorosán egyéni vonás adja meg a legfőbb vonzóerőt. Igazán furcsán hat, amikor pl. a müncheni művészek exlibriszeit gyűjtő *amateurre* az ő szempontjai valamelyikét akarja ráerőszakolni. BÜHRER szerint u. i. az ilyen exlibriseket gyűjtőnek minden mű-

¹ Die Weltregistratur 11. l.

vésztől csupán *egy* lapot volna szabad gyűjteményébe venni. A lap kiválasztásánál a következő szellemes szempontokat állítja föl:

a) csak oly lapot, amelyet a művész szignált;
b) csak azt a lapot, amelyet a művész maga a legsikerültebbnek tart;

c) a művész első ilyenmű alkotását stb.

d) azt a lapot, amelyet egy zsüri legjobbnak ítelt.

Igazán nagy merészség kell hozzá, hogy a gyűjtők szervezését és irányítását olyan férfiak merik maguknak arrogálni, akik ennyire ismerik a gyűjtő lelki világát. Vagy azt képzelik a *Brücke* szervezői, hogy az emberi lélek is normálformák szerint alakítható, akárcsak a *Brücke* normálformában kinyomatott eszméinek befogadására szolgáló normál-skatulyák?

Azt hiszem jobb szolgálatot tenne a *Brücke*, ha reális célok megvalósítását tűzné ki maga elé s organizálná azt, ami a szellemi munkásnak minden egyöntetű formátumnál fontosabb, hogy t. i., ha tudományos kutatásai közben valami bibliografiai, kísérleti vagy más adatra szüksége van, azt a *Brücke* közvetítésével a lehető legrövidebb idő alatt s a lehető legkisebb költséggel megszerezhesse magának.

GULYÁS PÁL.